

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 27

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 27. — Рівне: РДГУ, 2003. — 144 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №3 від 31.10.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

обидві сторони пам'ятали про взаємоповагу і розуміння передувало порадам і настановам.

Підводячи короткий підсумок вищесказаному, можна виділити ряд правил для дорослих, яких слід дотримуватися у спілкуванні з дітьми, і які в подальшому будуть зумовлювати характер спілкування дошкільників з однолітками:

1. *Критикуємо і хвалимо по-новому.*

Хвалити, оцінювати не саму дитину, а її вчинки. Потрібно побудувати свої коментарі таким чином, щоб діти самі робили позитивні висновки про себе і свої здібності.

Свій гнів дорослим слід виражати так, щоб їм це давало якесь полегшення, а дитині – урок, але ні в якому разі не мало шкідливих наслідків ні для однієї з сторін.

2. *Погрози не ведуть до слухняності.*

3. *Слід ставити умови, особливо типу якщо-то.*

4. *Не потрібно нічого обіцяти дітям і не потрібно вимагати обіцянок від них, тому що відносини з дитиною слід будувати на довірі. Обіцянки породжують у дітей нездійсненні надії.*

5. *Чіткі заборони.*

Необхідно так забороняти, щоб дитина чітко знала, чого саме не можна робити і що можна замість забороненої дії. Краще, якщо заборона буде повною, а не частковою.

Важливою умовою формування гуманістичної спрямованості спілкування є створення належної атмосфери довіри, щирості, людяності, можливості висловити свої думки, тобто особистісно-орієнтована модель спілкування. Необхідно також змінити обстановку в дитячому садку, наблизивши, наскільки це можливо, умови в ньому до домашніх.

Однією з важливих умов формування гуманістичної спрямованості спілкування є пошук ефективних методів і прийомів. На нашу думку, це може бути *система дидактичних засобів*, яка включає зміцнення особистісних відносин між дітьми й перенос їх на інших дітей; *ігри й ігрові вправи* (які використовуються в психокорекційній роботі); *прогривання певних ситуацій* (даний прийом дозволить дітям не просто розмірковувати, про ту чи іншу проблему, а й емоційно її пережити); *вправи* (спрямовані на регуляцію мовного дихання, на регуляцію інтонації, на удосконалення дикції, на стримування своїх бажань); *малювання; слухання музики; бесіда; спілкування з малюками*, що сприяє вихованню чуйності і доброзичливості; *ігри*, спрямовані на виховання гуманних почуттів у дітей, на створення сприятливого психологічного мікроклімату в групі; *читання і обговорення літературних творів* (віршів, оповідань, казок), які дозволяють впливати на свідомість, почуття і волю дітей. Усі ці прийоми дозволяють активізувати процес формування гуманістичної спрямованості спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джайнотт Х.Дж. Родители и дети. – М.: Прогресс, 1986. – 125 с.
2. Кононко О. Душевність, людяність, щирість...// Дошкільне виховання. – 1997. – № 2. – С. 8-9.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. – К.: Освіта, 1998. – 225 с.
4. Нравственное воспитание в детском саду / Под ред. В.Г.Нечаевой. – М.: Просвещение, 1978. – 346 с.
5. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. – К.: Абрис, 1998. – 434 с.
6. Развитие социальных эмоций у детей старшего дошкольного возраста / Под ред. А.В.Запорожца, Я.З.Неверович. – М.: Педагогика, 1986. – 318 с.

Одержано редакцією 19.06.2003.

УДК: 37.034

Ю.О.ГЛІНЧУК

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ КАРДІОРЕВМАТОЛОГІЧНОГО САНАТОРІЮ

Нині виникає небезпека інтелектуального та духовного занепаду нації, що пов'язане з соціальними зламами та різкою економічною диференціацією. Відтак, великого значення набуває проблема виховання у підростаючого покоління почуття милосердя. В контексті досліджуваної проблеми важливе місце посідає процес міжособистісних стосунків в процесі спілкування (Л.С.Виготський, О.В.Запорожець, О.М.Леонтьєв, М.І.Лісіна) [7]. Специфіка спілкування полягає в тому, що в його процесі активність особистості спрямовується на пізнання людей і взаємодії з ними. Саме в процесі спілкування, яке входить у контекст інших видів діяльності, діти мають можливість для максимального прояву своїх моральних якостей. Визначним духовним феноменом, що сприяє встановленню гуманних взаємин між людьми, їх порозумінню у різних сферах діяльності, виступає гуманістична спрямованість спілкування.

Потреба в спілкуванні значно зростає в дітей до старшого дошкільного віку. Про це свідчить яскравий вияв таких почуттів, як симпатія, повага, визнання, доброзичливість. На думку Л.С.Виготського та О.В.Запорожця, саме старший дошкільний вік є сензитивним періодом засвоєння “соціального наслідування”

моральних норм та правил [7]. На даному етапі розвитку значно зростає роль колективу, товариської думки. Осуд чи визнання однолітків, їхня симпатія чи антипатія зумовлюють почуття комфортності особистості. Згідно досліджень психологів, саме це і являється не лише сприятливим ґрунтом, а й необхідною умовою формування в дитини почуття милосердя. Лише внутрішньо не закомплексована дитина, яка не є об'єктом насмішок чи зверхнього ставлення, здатна до успішного засвоєння гуманних тенденцій розвитку.

Наше дослідження присвячене проблемі виховного значення взаємодії дітей в умовах навчання і виховання під час лікування у кардіоревматологічному санаторії. Означена проблема не отримала висвітлення у наукових дослідженнях. Виокремимо вихідні положення нашого дослідження.

Софія Русова, розглядаючи дитячий колектив як засіб виховання, закликає зважати на те, що вплив соціального і фізичного оточення утворює середні типи людей, нівелюючи, уніформує характери: усі переймають один від одного одяг, звичаї, розпорядок дня. Лише в деяких випадках обставини дитячого життя складаються так щасливо, що сприяють розвитку індивідуального характеру й дають цілком гармонійну, бажану для суспільства постать [8,32].

У загальноосвітніх школах найміцнішим являється колектив класу, який складається з дітей одного віку, що разом проводять значну частину часу, мають спільні захоплення та інтереси. Що стосується шкіл – інтернатів та шкіл санаторного типу, то для них характерними є взаємодії різних вікових груп. Це відбувається внаслідок збігу їхньої позаурочної діяльності за фактором місця та часу. Найбільш вираженими є такі взаємодії між дітьми послідовних вікових груп, наприклад, між старшими дошкільниками та дітьми молодшого шкільного віку. Згідно ряду психологічних та педагогічних досліджень діти здебільшого ставляться до молодших товаришів так, як дорослі піклуються про них самих (І.Д.Бех, І.А.Княжева, С.С.Бичкова) [1;2;3]. Ми вважаємо, що для педагогів ця вікова особливість являється сприятливим ґрунтом для виховання таких моральних якостей, як турбота про ближнього, доброта, співчуття, відповідальність. В свою чергу, дошкільники прагнуть наслідувати своїх старших товаришів, переймати їхню лінію поведінки, стиль відносин (В.Нечаєва, Т.Поніманська) [5;6].

Зрозуміло, що у різновіковому колективі тон, лінію поведінки задаватимуть старші його члени, у нашому випадку – молодші школярі. Дані нашого дослідження засвідчують, що внаслідок цього, дошкільники свої взаємини будують в значній мірі вже встановленим еталоном, причому така взаємодія спостерігається не тільки під час безпосереднього спілкування, а й при спільній участі у сюжетно – рольових іграх. У процесі гри дошкільнята автоматично переймають у старших товаришів здатність аналізувати позиції партнерів, обумовлювати з ними свої дії, формулювати і висувати вимоги до інших, підкорятись цим вимогам, відтак, – визначати своє місце в системі міжособистісних стосунків. Адже в одновіковому колективі дошкільників ігри значно спрощені, статус їхніх учасників зводиться головним чином до перебування в ролі “головних” або “підлеглих”.

Наші дані корелюють з даними інших педагогів і психологів. Так, В.А.Петровський зазначає, що в дошкільному віці дитячі об'єднання ще не можуть бути колективами в повному значенні цього слова. А взаємодіючи з дітьми молодшого шкільного віку, старші дошкільники відзначаються більш високим рівнем розвитку. Тому дослідники стверджують, що виховний вплив різновікового колективу полягає в тому, що під впливом яскравого позитивного прикладу дитина усвідомлює, якою людиною вона хоче стати, у неї з'являється прагнення досягти ідеалу, взірця [5;6]. В свою чергу старші члени різновікового колективу, відчувачи прихильне ставлення до них молодших дітей, прагнуть не осоромитись перед ними.

Загалом, дитячий колектив, тим більше різновіковий, являється складним механізмом, взаємозв'язки у якому залежать від багатьох факторів. Серед них найважливішим є вплив педагога, адже накопичених молодшими школярами, а тим більше дошкільниками вражень, життєвого досвіду явно ще не досить, щоб самостійно організувати спільну діяльність, яка визначалася б виховним впливом. Дорослий, а тим більше вихователь або вчитель, виступає в ролі організатора процесу спілкування і в ролі зразка для наслідування.

Спостереження засвідчують, що там, де педагог уважний, лагідний, ігри в дитячому колективі набувають позитивного характеру: “вчитель допомагає учню”, “вчитель показує, як правильно писати”, “вихователь просить допомогти слабшому” і т. д. Коли педагог різкий, надміру категоричний, то неминуче виникають ігрові ситуації, де “вчитель гнівається”, “вчитель ставить двійку”, “вихователь кричить”. Тон, настрої, відношення до певної дитини, бачення тої чи іншої проблеми автоматично переймають перш за все старші члени різновікового колективу, а від них – молодші. Але зауваження чи вимога-попередження, висловлені у різновіковому колективі до старших його членів, сприймаються більш болісно, ніж якби вони були висловлені у колективі однолітків, що негативно впливає на стосунки дітей.

На жаль, ми змушені константувати, що в групах старших дошкільників та учнів молодших класів не завжди домінують справжні гуманні взаємини. Результати нашого дослідження корелюють з висновками Т.О.Репіної, А.А.Рояк щодо того, що досить часто між дітьми шостого-сьомого року життя виникає такий тип стосунків, що не тільки не сприяє виробленню гуманних почуттів по відношенню одне до одного, а й навпаки – призводить до формування протилежних проявів поведінки. Конфліктні ситуації в колективі детермінують появу у дітей невпевненості у власних силах, недовіри до оточуючих, сприяють накопиченню негативного досвіду міжособистісних взаємодій [4;5].

Зарадити конфліктності та нерегламентованості дитячих стосунків може лише педагогічна організація

процесу спілкування. Вона полягає в постійному аналізуванні діяльності, своєчасному виявленні суперечок та непорозумінь між вихованцями та їх врегулюванні шляхом взаємодій зовнішніх педагогічних впливів з внутрішнім психічним світом дітей. Такі взаємодії є необхідною умовою формування моральних якостей.

Педагогічно організований та скоректований процес спілкування сприяє визнанню системи загальнолюдських цінностей, зокрема милосердя, а відтак – є засобом інтенсифікації виховання. В процесі спілкування, на думку Н.Є.Шуркової, “необхідно навчити дітей дивитись на предмет з точки зору його участі в переживанні людини, його здатності дарувати радість. Педагогу необхідно вміти подавати предмет через призму духовно-ціннісного призначення, акцентуючи на цьому увагу дітей” [9,12].

Визначальним засобом гуманізації процесу спілкування є етикет, тобто своєрідна культурна цінність, оптимальні моделі поведінки в конкретних, відомих ситуаціях спілкування і взаємодії людей. Загалом, етикет сприяє розвитку гуманістичного змісту людських відносин. І тут своєрідним орієнтиром є постать педагога: якщо його тон діловий, врівноважений, а мова насичена етикетними звертаннями, словами вітання, прощання, подяки тощо, коли він навіть до порушників дисципліни звертається з підкресленою ввічливістю, то це неодмінно задаватиме відповідний тон стосункам, послужить безпосереднім прикладом для наслідування.

Досліджуючи процес спілкування та його вплив на формування моральних якостей, варто уникати недооцінки значення сім'ї, адже саме там дитина набуває свого першого досвіду. Якщо у взаєминах членів родини наявна взаємоповага, доброзичливість, поступливість, а зловтіха, байдужість відсутні, то дитина проявлятиме високий рівень спілкування з однолітками. У ході нашого дослідження була виявлена значна залежність культури спілкування між дітьми та виховною діяльністю в сім'ї, культурою спілкування батьків між собою і дитиною. Стихийний, ситуативний характер сімейного виховання має негативний вплив на спілкування дитини з однолітками, акцентування уваги батьків на невдачах та помилках призводить до надмірної сором'язливості, невпевненості в собі, діти стають нелюдими в результаті надмірної суворості батьків або частих конфліктів в сім'ї.

Особливо це стосується сімей із хворими дітьми. Аналізуючи кількісний аспект сформованості гуманних пріоритетів спілкування в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, ми отримали такі результати: високим рівнем спілкування володіє 16 % вихованців, середнім – 64 %, низьким – 20 %.

До низького рівня ми віднесли дітей з недостатньо розвинутими комунікативними вміннями, яким у взаєминах з однолітками притаманний егоїзм та конфліктність.

До середнього рівня ми віднесли дітей з частково розвинутими комунікативними вміннями, включення яких у спілкування носить ситуативний характер.

Високий рівень склали діти з добре розвинутими вміннями міжособистісних взаємодій, які часто контактують з товаришами і відповідно користуються популярністю в колективі однолітків.

Необхідною умовою результативного підвищення гуманної спрямованості спілкування дітей виявилась взаємодія з батьками. У нашому дослідженні вона реалізовувалась в ознайомленні батьків з особливостями навчально-виховного процесу (відвідування занять, виховних заходів), психолого-педагогічному просвітництві батьків (тематичні батьківські збори, конференції, консультації). Зрозуміло, що при цьому педагог повинен дотримуватись конфіденційності спілкування та добровільності співпраці: батьки мають бути впевнені у його компетентності, зацікавленості в долі дитини. Активна співпраця з батьками забезпечує плідний взаємозв'язок знань, суджень, переконань та почуттів, засвоєних під час навчально-виховного процесу, з повсякденними життєвими ситуаціями, що формують досвід спілкування на засадах моралі і милосердя.

Однією з умов гуманістичної спрямованості міжособистісних взаємодій є емоційна насиченість життя дітей. Тому у вихованців необхідно розвивати вміння помічати настрій товариша, розрізняти прояви його почуттів і відповідно на них реагувати.

Вивчаючи процес спілкування та його роль у формуванні моральних якостей, зокрема милосердя, ми прийшли до висновку, що на рівень спілкування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку має вплив низка факторів: сформованість потреби в спілкуванні, величина кола спілкування, ступінь популярності дитини, вплив батьків та педагогів. Ці всі компоненти неодмінно повинні бути враховані в ході педагогічної організації дитячих стосунків. Позитивним результатом такої організації являється зниження імітування поведінки дорослих, поява адекватної оцінки власної позиції та позиції партнера по спілкуванню, здатності ефективніше будувати взаємини з оточуючими, формування самостійності та ініціативності, бажання допомогти товаришу, проявити свої моральні якості. Отже, лише за умови вмілого педагогічного управління процесом спілкування досягається його гуманістична спрямованість та сприйняття дітьми милосердя, як необхідної особистісної цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бычкова С.С. Формирование гуманистической направленности поведения у старших дошкольников. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Липецк, 1999. – 23 с.
3. Княжева И.А. Педагогические условия воспитания милосердия у детей старшего дошкольного возраста. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1993. – 23 с.
4. Концепция дошкольного воспитания. – М., 1989. – 32 с.

6. Нравственное воспитание в детском саду / Под ред. В.Г.Нечаевой. – М.: Просвещение, 1978. – 346 с.
7. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників. – К.: Вища школа, 1993. – 111 с.
8. Развитие социальных эмоций у детей старшего дошкольного возраста / Под ред. А.В.Запорожца, Я.З.Неверович. – М.: Педагогика, 1986. – 318 с.
9. Русова С. Нова школа соціального виховання // Український освітній журнал. – 1994. – № 1. – С. 32–34.
10. Щуркова Н.Е. Программа воспитания школьника // Классный руководитель. – 1997. – № 1. – С. 7–12.

Одержано редакцією 17.06.2003.

УДК: 372.2

Г.Ф.Меналюк

Особливості спілкування вихователя і дітей в процесі формування елементарних математичних уявлень

Формування елементарних математичних уявлень в дошкільній педагогіці розглядається як цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, прийомів і способів розумової діяльності. Основна мета формування елементарних математичних уявлень – не тільки підготувати дітей до засвоєння математики в школі, але і забезпечити всебічний розвиток особистості. Досягнення цієї мети забезпечується багатьма педагогічними умовами, серед яких вагоме місце займає спілкування вихователя і дітей на заняттях з математики та в повсякденному житті: в іграх, розвагах, під час спостережень, виконання дітьми різних побутових та трудових доручень, під час праці і т. д.

Педагогічне спілкування вихователя з дітьми, як відмічають О.Л.Кононко [3], Г.П.Лаврентьєва [4], Т.І.Поніманська [7;8], О.Ю.Яницька та ін., має викликати довіру, радість від взаємодії, стимулювати прояви інших позитивних емоцій і станів, містити і собі належні моделі соціальної поведінки, які дитина може запозичити, відтворити, перенести у власні контакти з однолітками та іншими людьми. Спілкування має сприяти соціально-психологічній оптимізації освітньо-виховного процесу. Слід бачити дитину не як однакову серед тотожних, а як неповторну особистість, своєрідність якої необхідно постійно вивчати, знайомитися з її здібностями, а це дасть змогу педагогові краще зрозуміти дитину. Врахувати її точку зору і, не ігноруючи її почуттів та емоцій, створити дитині умови для повноцінного розвитку, сприймаючи її як рівного, хоч і іншого, зі своїм досвідом, поняттям, проблемами й бажаннями. В такому спілкуванні, коли з душевними поривами дитини гармоніюють доброзичливість, чуйність, сприйнятливність педагога, творчість дошкільника зливається з творчістю дорослої людини. Вихователь і дитина стають співучасниками педагогічного процесу, рівноправними партнерами спілкування.

Організація спілкування – прерогатива вихователя, тому саме педагог має ініціювати свої прагнення залучити дошкільника до заняття, гри, розваги, праці. Але цей процес залучення має ґрунтуватися на принципах активності, добровільності, передбачати бажання дитини включитися в нього. Завдання педагога полягає не в тому, щоб сказати дошкільникові “Роби це”, а в створенні умов, за яких він сам скаже “Я хочу”.

Оскільки основним засобом спілкування є мова, тому в спілкуванні з дітьми, як зазначає А.М.Богуш, педагог має проявляти “вміння адекватно й доречно практично використовувати мову в конкретних ситуаціях, застосовуючи як мовні, так і немовні (міміка, жести, рухи) й інтонаційні засоби виразності мовлення” [1].

Мова, точне слово, як свідчать психолого-педагогічні дослідження (Б.Г.Ананьєв, Л.А.Венгер, Г.О.Люблінська, Г.М.Леушина, З.Є.Лебедева та ін.) відіграє важливу роль в оволодінні дітьми математичними поняттями, оскільки слово визначає суть, поняття і за своєю природою є засобом його осмислення [2;5]. За допомогою слова не тільки відбиваються, але глибше усвідомлюються і узагальнюються кількість, просторові та часові уявлення. Тому особливо високими повинні бути вимоги до мови вихователя, до формулювання запитань, з якими він звертається до дітей, до пояснень в ході спілкування з дітьми. Діти повинні постійно чути логічно струнку, грамотну мову вихователя, який не повинен допускати помилок.

Метою нашої статті є обґрунтування вимог до мови вихователя в процесі формування елементарних математичних уявлень. Аналіз мовленнєвої діяльності педагогів здійснювався нами на заняттях з математики та в спілкування з вихованцями у побуті. Слід зауважити, що навіть досвідчені вихователі допускають помилки у своїй мові. Як свідчать наші спостереження, вихователі інколи допускають помилки при вживанні тих або інших математичних термінів, тому що чітко не уявляють різниці між поняттями “множина”, “кількість”, “число”, “цифра”, “величина”, “форма”, “фігура” та ін. Найбільш поширена помилка полягає в тому, що вихователь одне й те саме явище або предмет називає двома-трьома різними термінами. Наприклад, одного разу дітям пропонують “розкласти кружечки в ряд”, другого разу – “покласти кружечки на смужку”. Педагог повинен пам'ятати, що для малої дитини через слово завжди просвічує його предметний зміст, за кожним словом вона шукає новий предмет, тому слово дорослого завжди повинно бути точним. Це є особливо важливим при формуванні елементарних математичних уявлень, адже математика – дуже точна наука.

Ми виходили з теоретичного положення про те, що процес формування елементарних математичних уявлень передбачає планомірне і поступове розширення словника дітей спеціальними термінами: назвами чисел, геометричних фігур (круг, овал, прямокутник, квадрат тощо), елементів фігур (кут, сторона, вершина), обчислювальних дій (додавання, віднімання, порівняння та ін., удосконалення граматичної будови і зв'язності

ЗМІСТ

1.	Сосницька Н.Л. Нова методологія та нова організація науки: співвідношення історії та сучасності	3
2.	Малафійк І.В. Система знань як результат суб'єкт-об'єктної взаємодії	6
3.	Поніманська Т.І. Розвивальне середовище як засіб гуманізації педагогічного процесу	12
4.	Свердлова Т.Г. Гуманістичні тенденції в системі освіти Японії: історія та сучасний стан	15
5.	Горопаха Н.М. Книга як засіб освіти у дошкільній дидактиці	21
6.	Янцур Л.А., Онишук І.А. Проблема інтересу до мистецької діяльності та його особливості у старших дошкільників	24
7.	Самсонюк Н.Ф. Проблема дитинства в курсі психолого-педагогічних дисциплін	27
8.	Маліновська Н.В. Проблеми сенсорного розвитку і виховання дітей у педагогічній спадщині С.Ф. Русової	29
9.	Трусова О.Л. Ігри-драматизації як засіб формування техніки спілкування старших дошкільників	32
10.	Козлюк О.А. Формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей старшого дошкільного віку	34
11.	Глінчук Ю.О. Особливості спілкування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	37
12.	Меналюк Г.Ф. Особливості спілкування вихователя і дітей в процесі формування елементарних математичних уявлень	39
13.	Гуцан Л.А. Виховання в учнів молодшого шкільного віку позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу	41
14.	Гоголь Н.В. Система роботи над текстом художнього твору у процесі формування у молодших школярів естетичної оцінки сприйнятого	45
15.	Середюк Л.А. Соціально – психологічний тренінг, як засіб створення нових виховуючих ситуацій у самовираженні старшокласників	49
16.	Бех М.І. Формування у старшокласників образу я-професіонал у системі „Загальноосвітній навчальний заклад-внз”53	
17.	Перенчук Т.Й. Підходи до формування співочих навичок у юних вокалістів	56
18.	Капустіна О.В. Підготовка школярів до професійного самовизначення за методикою С. Фукуями	59
19.	Мельник О.В. Форми та методи профконсультаційної роботи з старшокласниками у професійному навчальному закладі I та II ступеня акредитації	63
20.	Войтович І.С., Галатюк Ю.М. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі навчання фізики	65
21.	Пальчевський С.С. “Міні-ермітаж” на уроках географії і його місце в сугестопедичній навчальній системі (досвід, технологія проведення)	69
22.	Мегем О.М. Внесок вітчизняних методистів у розвиток шкільної біологічної освіти в Україні (1948 – 1964 рр. XX ст.)	72
23.	Сергєєв О.В. , Тишук В.І. , Шаповалова Л.А. Конкурентоспроможність учителя: сутність і можливості формування у процесі професійної підготовки і діяльності	76
24.	Дичківська І.М. Проблема технологізації педагогічної освіти в історичній ретроспективі	80
25.	Яковенко Л.П. Ансамблеве музикування як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя музики	83
26.	Димченко С.С. Формування творчого мислення як засіб розвитку самостійної роботи диригента	87
27.	Белешко Д.Т. Особливості професійної діяльності і підготовки вчителя математики	91
28.	Лавор О.Ф. Дидактичні аспекти педагогічної культури вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського	97
29.	Терлецький М., Ярмак Т. Фортепіано і його роль у процесі розвитку диригента духового оркестру	100
30.	Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. В.О. Сухомлинський про мистецтво слова педагога	105
31.	Савчук Л.М. Комп'ютерні ігрові технології у навчанні студентів вищих педагогічних навчальних закладів	108
32.	Федорова Н.В. Ділова гра як засіб гуманістичної взаємодії педагогів та студентів	110
33.	Филипчук М.С. Історико-соціальні фактори становлення і розвитку методики музичного навчання від античності до середньовіччя	113
34.	Будз М.М. Використання навичок антиципації у музично-професійному навчанні	115
35.	Горкуненко П.П. Організація навчально-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу	117
36.	Янцур М.С. Підготовка майбутніх учителів і практичних психологів до розробки професіографічних матеріалів121
37.	Мірошина Г.Г. Формування управлінських умінь керівників дошкільних закладів	128
38.	Джеджула О.М. Розв'язування графічних задач як засіб навчання моделюванню	130
39.	Мельник А.І. Характеристика факторів, які впливають на формування властивостей та якостей лляних тканин в процесі вивчення дисципліни “Товарознавство непродовольчих товарів”	133
40.	Дупак Н.В. Проблеми стандартизації у професійній освіті на сучасному етапі соціально-економічного розвитку	136
	Відомості про авторів.....	140